

Գ Ր Ա Խ Օ Ս ՈՒ Թ Ի Ի Ն

«ԱՂԲԻՐ» Միամսեայ պատկերազարդ հրատարակութիւն մանուկներին
և դաստիարակներին համար: Նօթներորդ տարի. Խմբագիր-Հրատա-
րակիչ Տիգրան Նազարեան: Թիֆլիս. Յ. Մարտիրոսեանի տպարան.
1889 թ. №№ 1, 2, 3:

Ընթերցանութեան միջոցով նպաստել մանուկ սերնդի մտաւոր ու բարոյական զարգացման և օժանդակել դաստիարակներին՝ ահա «Աղբիւր» ամսագրի նպատակը: Բոլոր ներքոյ ասածները առաջ են գալիս միայն մի ցանկութիւնից, աչն է՝ տեսնել «Աղբիւր»-ը իրագործելիս ստանձնած գործը օրինաւոր կերպով: Փոյթ չէ, որ մեր մամուլը արդէն արմատացրել է հալի հասկացողութեան մէջ աչն համոզմունքը, որ կարծիք չափանել կարելի է դրուած կամ կատաղի, կուր կըրքից կամ շողոքորթելու ցանկութիւնից: փոյթ չէ նոյնպէս, որ «անսխալականութիւնը» ոչ միայն Հռոմի պապի առանձնաշնորհումն է համարւում, այլ նաև ամեն մի հալի: Մենք անաչառութեամբ և ուղղամտութեամբ չափում ենք մեր դիտողութիւնները, թողնելով «Աղբիւրի» խմբագրութեան (որի ընտրած նպատակը պահանջում է ոչ միայն մտաւոր պատրաստութիւն, այլ նաև բա-

րոյական առաքինութիւններ) որոշել արդեօք մեր ասածները կարգաւոր չեսու, հետեւել հալ գործիչներին ընդհանուր տգեղ սովորութեան, թէ գեղեցիկ բացառութիւն կազմել:

«Աղբիւրի» արտաքինը աչն կատարելութեան է հասել, որ աւելի շատ դժւար է պահանջել. նկարները աչնքան դիւր են գալիս բոլորին, որ պ. Ղ. Աղաչեանցի ասելով — «Աղբիւրը» ձեռքէ ձեռք են փոխտակում, միջից պատկերները կտրում և զրկում խեղճ բաժանորդներին (ճիշդ որ խեղճ. արտ էլ ինչ է մնում եթէ պատկերներն էլ չը լինին), իսկ պըրէմիաները աչնքան հրաշալի են որ «ռուսները, որոնք բաժանորդ չեն գրում «Աղբիւրին», որովհետև հալերէն չը գիտեն (եթէ ոչ անպատճառ երեխաների համար հրատարակող ռուսաց ամսագիրները կը թողնէին և «Աղբիւրին» կը գրէին), առնում են միայն պրէմիան, ամենաչն ուրախութեամբ վճարելով երեք ռուբլի:

Ով ականջ ունի լսելու՝ թող լսէ, ով ամաչելու առիթ ունի, թող ամաչէ» (տե՛ս «Աղբիւր» № 1, 1889, երկր. բաժ. եր. 15)։ Այս բոլորը աջակէս լինելով հանդերձ, ցանկալի է որ մանկական ամսագրում սրբազրութիւնը աջակէս կատարէր, որ չը պատահէին, օրինակ, ախպիրսի վրիպակներ. երկու թեւերով, աաղերսանք, հրեշտակակի, եգեւ, աեգական, տղտա, և այլն (եր. 13, 69, 79, 101, 222)։

Գալով ներքինին, նախ տեսնենք ինչ է ասում ինքը պ. խմբագիրը։ Պատասխանելով (տե՛ս № 1, բաժ. երկ. եր. 16) «բարենեղ (?) հակառակորդներին», որոնք հաւատացնում են պարզամիտներին, թէ «Աղբիւր» խմբագրութիւնը ուէկլամներ է գրում (ինչպէս կարելի է!), պ. խմբագիրը ասում է՝ «մեր արածը մի շնորհք, մի աղնիւ ձգտում է, որից զուրկ են մեր շնորհալի և ազնիւ հակառակորդները», և լետոյ շարունակում է. «Եւ միթէ «Աղբիւր» խմբագրութիւնն աջքան մատտես է, որ չիմանալ, թէ ինչումն է ճշմարիտ գրաւորութիւնը և լառաջողիմութեան գաղտնիքը (?)։ Մենք միամիտ չենք (?)», պարոններ, գիտենք աւելի տալ, որ ունենանք կիսով չափ պահանջելու իրաւունք։ Եւ մենք այսօր տալիս ենք տասնապատիկ աւելի քան թէ պահանջում ենք, որովհետեւ «Աղբիւր» ահհամեմատ բարձր է եւրոպական նման հրատարակութիւններին (тот...офф...сь!)։ Օ՛... ալի չափից զուրս է արդէն, պիտի բացականչէք։ Ոչ թէ չափից զուրս է, ալլ բնականապէս ալսպէս էլ պէտք է

լինի (?)։ Եւրոպան հասունացել է, երիտասարդ է. աչնտեղ ալլ ևս չը կալ (?)։ մանկական կեանք, մինչդեռ մեր ամբողջ կեանքը դեռ ևս մի մանուկ է, հարուստ մանկական նիւթով։ Միթէ միեւնոյն մանկական կեանքի աղքատութիւնը, ժողովրդական տարրից զուրկ լինելը չի երևում և Պօլսոյ «Մանկական Բուրաստանի» մէջ։ (Աստուծո՛վ լիալ, անգիտակցաբար մի անարժան «կոմպլիմենտ») էք անում մեր մանկամիտ հոսոսներին, կարծելով ալի տխմարներին էլ հասունացած եւրոպացիներին պէս, կարծելով որ մանկական կեանքի աղքատութիւնը նոյն պատճառներից է, թէև ալի էլ բոլորովին սխալ հասկացողութիւն է, որ Եւրոպայում ալ ևս մանկական կեանք չը կալ։ Լաւ, էլ աշխարհիս ո՛ր ծաղրում աջքան մանուկներ, երեխաներ, որքան Պօլսում է, միթէ աչնտեղ «հասունացած» շատ մարդ կը գտնէք...։ Խը մբագիրն աչնտեղ մեղաւոր չէ, (աչնպէս որ կարող է ամեն լիմարութիւններ և անհամութիւններ տըպել, որովհետեւ... «հասունացած» հասարակութեան անդամ է) ալ կեանքն է սնանկացած, իսկ մեր կեանքի մանկական աշխարհը դեռ գոցութիւն ունի իր բնական վիճակի մէջ (հան ինչ բարեկալող պալմանների մէջ է հրատարակում «Աղբիւր» և դո՛ւք, բարենեղներ, ցնծալու և ուրախ լինելու տեղ՝ տրտունջ էք լալտում...։) Աստուծո՛ տալ միայն, որ «Աղբիւր» տաղանդաւոր (ընճմ...) աշխատակիցները ալս հանգամանքն

(որ միայն կովկասցի հայերս մանկական հարուստ կեանք ունինք) ի նկատի ունենան և մեր մանկական հարուստ կեանքից որքան կարելի է, (ոչ աւել և ոչ պակաս) շատ պաշար հասցնեն «Աղբիւրին»։ Ահա բուն գաղտնիքը (?) «Աղբիւրի» կենդանութեան (կաւելացնենք՝ նաև անմեղութեան), հետևապէս նորա գրաւչութեան և սիրելիութեան»։ Այս հրաշալի և խորիմաստ խմբագրական ծանօթութիւնից դառնանք «Աղբիւրի» բովանդակութեան։

Ծաղէ ի ծաղւ կարգալով առաջին երեք համարների մանկական բաժինները, չէ կարելի գտնել համարեան ոչ մի գրածք հետաքրքրելի ու մատչելի 8—12 տարեկան երեխաներին։ Չը նպած վերև բերած պ. խմբագրի կարծիքին, որ Եւրոպայում այլ ևս չը կալ մանկական կեանք և անտեղ ուրեմն և մանկական գրականութիւն ուրեմն և մանկական գրականութիւնից արած թարգմանութիւնները բռնում են «Աղբիւրի» մեծ մասը, իսկ կարգին, ինքնուրոյն բան չը կալ համարեալ Բացի այդ, ինչպէս թարգմանական, նոյնպէս ինքնուրոյն լուսածներ մէջ եթէ կան փոքր ի շատէ չաջողածները, այն էլ լիապէս մատչելի չեն կարող լինել 8—12 տարեկան «մանուկներին»։

Բուն բովանդակութիւնը քննելուց առաջ կը նկատենք, որ շատ գեղեցիկ է առհասարակ ձգտումը՝ ծանօթացնել նկարներ տպելով մեր գոր-

ծիչների, պատմական անձերի ու փշատակների հետ, բայց հազիւ թէ լոկ պատկերները մի որ և իցէ ուսանելի աղբիւրութիւն ու նշանակութիւն ունենան։ Ուրիշ խնդիր է, եթէ այդ պատկերներին կից լինէին մանուկների համար գրած կենսագրական—պատմական լուսածներ, որոնք ծանօթացնէին թէ ինչո՞ւ այս կամ այն գործիչը արժանացել է հալ աղգի չարդանքին և սիրուն, թէ ինչ թանկագին փշողութիւնների հետ են կապած այս կամ այն պատմական անձնաւորութիւնը, շինութիւնը, և այլն։ Ահա չարմար առիթ պատկերացնել հալոց պատմութեան մի քանի էջերը (օր. ս. Շուշանիկի, ս. Վարդանի պատկերների առիթով) մանուկների երևակալութեան առաջ։ Արդարև փորձ կալ (№ 3) մեր գործիչների կենսագրութիւնը կցել տալու պատկերներին (Չմկեանի առիթով). բայց լոկ տարիների, հիմնարկութիւնների և ազգանունների ցուցուկը հեռու է մանուկների համար կենսագրական լուսած լինելուց. նա ոչինչ չէ տեսում ոչ նոցա սրտին և ոչ խելքին։ Առաւել ևս անչարմար է տպել այն ձևով գրած նկարագիրը, որպիսին է «Արշալոյսը» («Աղբիւրի») պրէմիալի առիթով № 3-ում). ոչ բառերի ու լեզուի գրաբարեան ճոխութիւնը, ոչ հետաօրական շեղումները ու զեղմունքը (извращё), ոչ էլ թախծի, լուսահատութեան և այլ սարսափելի մոպլ զգացմունքների արտայայտութիւնը կարող են գրաւել և հասկանալի լինել «մանուկներին»։

Պ. Փ. Վարդանեանի (պէտք էր լուսածի վերնագրում փշած պարսիկ

բանաստեղծի անունը) «Ռուստէմ և Ջոհրար» վէպը այս տարւակ «Աղբիւրի» (առաջին երեք համարներին) ամենալաւ և լաջող արձակ գրածն է։ Այդպիսի գրածներ լախշտակութեամբ կարդացում են փոքրիկ ընթերցողներին։ Իսկ դորա նման ճոխ, գեղեցիկ ու կանոնաւոր լեզուն աննկատելի կերպով գրողմում է մանուկ խելքերում մալրեմի լեզուի համը և ոգին։ Մի ժամանակ պ. Ղ. Աղաւանցն էլ ճոխացում էր «Աղբիւրը» իր հէքլաթներով. ասիմոս, որ նա իր ընդունակութիւնները և օգտակար գործունէութիւնը այդ ասպարիզում թողել է և ախոքան դուրս եկել բանակուական ապարդիւն դաշտում։ Համեմատաբար թույլ են «Տ. Վիօլետտալի երազը», Թարգմ. Մարիամ Աբրահանցի (№ 2), և «Կամբի ուժը — Միքէլ Ֆարադէյ»՝ Ջարուհու Աւելի հետաքրքրական է իմանալ, արդեօք այդ վերջինը փոխադրութիւն է, թէ ինքնուրոյն, քան թէ որ դա մի («նէր») է ինչ որ պ. Տ. Միքէլ Բաղալանցին։ Այս կենսագրութիւնը կարող է հասկանալի լինել ալն հասակի երեխաներին, որոնք հասկանում են բնագրում պատահող այս բառերը. «հանրագիտական բառարան, կալի, նատր, տարրական քիմիա, էլեքտրականութիւն, ֆիզիկա, Վօլտալի սիւն, գալվանական էլեքտրականութիւն, քաղաքական, գրական գործեր, հակադմալլեց, լաբօրատօրիա, և այլն»։ Թէկ հաղիւ մինչև անգամ այդ «մանուկներն» էլ համաձայնեն այս փիլիսոփայութեան հետ. «այն կազմարարը, որ չի հետաքրքրւել իր կազմած գրքերի բովանդակութեամբ, նա երբէք չի

էլ կարող (փիէ) լաւ կազմարար լինել» (եր. 27)։

Թարգմանական լոգածներին մասին խօսելը վերջացնենք «Վարպետ Կոննելի վարմունքը» (Ալֆօնս Դօդէից) թարգմանութիւնով, նկատելով միայն որ նա չի արտապալտում բնագրի ոչ ոգին և ոչ սրամտութիւնը։ Ի դէպս. միթէ ալիւր ու ցորեն կրում են «քսակներով» և ոչ տոպրակներով կամ պարկերով. չէ որ «քսակը» (шапелокъ, мешечекъ) շատ է փոքր, որ նորանով ցորեն կրէին ջրաղացը։

Գալով ինքնուրոյն, «մեր հարուստ մանկական նիւթով կեանքից» վերցրած արձակ լոգածներին՝ մենք չենք կարող ցոյց տալ ոչ մէկը՝ իրբն անպալման չարմար և հետաքրքիր մանկական ընթերցանութեան նիւթ. էլ չենք խօսում պ. Ա. Օհանջանեանցի «Չմեռնալին երեկոյ» գրածներին պէս թույլ, անբնական, անհամ կարկատաններին մասին, որոնք ցոյց են տալիս, որ «Աղբիւրի» «տաղանդաւոր աշխատակիցներին» (տես № 1 բաժ. 2. եր. 16) շատերը չեն կարողանում օգտուել ալն «հանգամանքից», որի վրայ մատնանիչ է անում պ. խմբագիրը, ալսինքն՝ «որ Եւրոպայում ալ ևս չը կալ մանկական կեանք, մինչ դեռ մեր ամբողջ կեանքը դեռ ևս մանուկ է, հարուստ մանկական նիւթով»։ (Ի հարկէ այդ դեռ չի նշանակում, որ մեր մանկական գրականութիւնը պէտք է հարուստ լինի մանկամիտ, խալ նիւթերով...)։

Բարգելի Պերճ Պռօչեանցի «Ծերունի դաշտեցու պատմածը իր անցեալ կեանքից» (№ 1) գրածքի նըպատակն է, ինչպէս հեղինակն է ա-

սում, «իր փոքրիկ կարգացողներին լուսնարի 1-ին նոր տարին կատարելու լիչեցնել, որ մենք նաև ասարդ ենք ունեցել: Բայց երկար ու բարակ պատմությունից լիտու, վերջը էլի անհասկանալի է մնում փոքրիկ ընթերցողների համար թէ, ախր երբ էր լինում առաջ մեր այդ նոր տարին, որ օրը, որ ամսին. միթէ երեխաներին բան են պարզում «նախաթողի շաբաթ օրը, հորթաթողի շաբաթ օրն» բառերը: Համարձակում ենք. կարծել, որ եթէ այդ պակասությունը և մի քանի անտեղի շեղումները ու դաւառական չը բացատրած բառերը (օր. կիթան, բըղուղ, բասմա թալա և այլն) չը լինէին, աւելի հետաքրքրութեամբ կը կարդալին երեխաները այդ «պատմածը»: Օր. Պերճանոյզ Պռօշեանցի «31-ը դեկտեմբերի» գեղեցիկ է իւր տեղեկացիւթիւնով, բայց ախտ'ս, որ քիչ անմշակ է գրած: Արձակ ինքնուրոյն գրածներից ուշադրութիւն է դարձնում իր վրայնոյնպէս՝ «Մի քանի օր Գուգարաց աշխարհում» պ. Թ. Ջաքարեանի ճանապարհորդութիւնը: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է թէ որքան լաւ միջոց է ճանապարհորդական գրածներով ծանօթացնելու երեխաներին դանազան երկիրների և հայրենիքի բնութեան ու ժողովրդի հետ. բայց դրա համար ճանապարհորդութիւնը պէտք է գրւած լինի մատչելի և հետաքրքրական ձևով, իսկ այն հրապարակաստանական դատողութիւնները, որ բռնում են պ. Թ. Ջաքարեանի ճանապարհորդութեան մեծ մասը, բոլորովին իրանց տեղումը չեն «մանկական» ամսագրում:

Հիմա անցնենք ոտանաւորներին, որոնց մասին ընդհանրապէս, ինչպէս և առհասարակ բոլոր նիւթերի մասին, կարելի է անել մի նկատողութիւն: Ամսագրում գետնդնելիս աչքի առաջ չի ունեցւում որ ամսագիրը «մանուկներին» կամ աւելի ճիշդ «երեխաներին» համար է հրատարակւում, ուրեմն նիւթերն էլ պէտք է երեխաների հասկացողութեան և ըզգացումներին մատչելի լինին: Միակ անպարման չափող և չարմարն է 3 №-ում տպւած «Ծիծեռնակ» ոտանաւորը պ. Բարկասի. ահա այդ օրինակ պարզ, կոկիկ ոտանաւորներ պէտք է լինին «Աղբիւր»-ում. փոխ չէ եթէ քիչ լինին, բայց աշխարհիք, որ ուրախութեամբ երեխաները բերան անէին նրանց. միայն այն ժամանակ ոտանաւորները կը հասնէին իրանց նպատակին՝ աղնւացնել մանուկների թէ բարոյականը և թէ մարմնի լեզուի ճաշակը: Պ. Յ. Յովհաննիսեանի «Չմեռնալին երգը», պ. Բալուշեանի «Իմ երգը» (փոխադր.) և պ. Մատուրեանի «Թռչնիկները» (նմանողութիւն), ունենալով բանաստեղծական արժանաւորութիւններ այնուամենայնիւ չառ էլ մատչելի չեն կարող լինել մանուկներին իրանց լիրիզմով: Իսկ պ. Ա. Նզեկեանի «Ի սէրն» ոտանաւորը իր մուսկ թախիծով բոլորովին անհասկանալի կը մնալ նրանց և առ հասարակ անհամապատասխան է մանուկների ուրախ, զարթ բնավորութեան. որտեղից որտեղ՝ թախիծը, լուստեսութիւնը և մանուկները: Բայց էլի այս բոլորի մէջ բանաստեղծութիւն կա. սակայն պ. Ղ. Աղաբաճեանցի «Առ Ղեոնդ հայր Ալիշանեան»

ճոճռան ոտանաւորը բռնորոյին իր տեղումը չէ և իսկն ասած բանաստեղծութիւն էլ չէ: Մանուկները հայ «Պրօմէթէոսի» (ալսիքն Ալիշանի) «Մեծագոր հսկալ, Անտխեղձ լուսոյ հրոյն սիրահարի» մասին, հաւատացէք, որ նոյն իսկ պատանիները ոչինչ չեն հասկանալ և ոչ մի գաղափար չեն կազմիլ: Երեխաներին մեր գործիչների հետ ծանօթացնելը պէտք է ուրիշ կերպ, ինչպէս վերը ցոյց տւինք: Բանաստեղծական նշույլից անգամ զուրկ է «Նէր. Ղ. Աղաբանցին նորա սիրելի աշակերտ Մուշեղ Մամիկոնեանից» ոտանաւորը: Գովելի է, ի հարկէ, աշակերտի զմայլման և սիրոյ արտապատգովիւնը իր նախկին վարժապետին: Բայց այդ սրտի զեղմունքը թափւած ալրպիսի անհամ ոտանաւորով ոչ ոքի համար, նամանաւնդ մանուկներին, հետաքրքրական չէ, բացի դուցէ ուսուցչին իրան, որը և կարող էր իր սիրեցեալ աշակերտի «Նէրը» դնել ոսկեզօծ շրջանակում և կախ տալ իր դրասեղանի գլխին... Գրաշար Յակ. Ղազարեանի «Ձմեռ»-ն բաւականին աջողած է:

«Գիտութեան» բաժնում շարունակում է տպւել քահանայ Բէղնազարեանցի «Երկրի» և իր վրայ եղած արարածների մասին զրոյցները: Այդ լօղածների մասին կը խօսենք ուրիշ անգամ երբ վերջնալուց լետու, երբ կը քննենք առ հասարակ բնական գիտութիւնների վերաբերեալ մեր ամբողջ գրականութիւնը: Միայն ի դէպս նկատենք, որ մեղ զարմացնում է այն, որ մեղանում շատերը իրանց թողն են տալին բնական գիտութիւնների վե-

րաբերեալ գրականութեան մէջ: Օրինակ, միինչ որ հոսոս ընդօրինակում է, արտատպելով նաև բոլոր պատկերները, պրօֆ. Paul Bert-ի լատին «Դաստիասութիւններ կենդանաբանութիւնից» գիրքը *): Այդ աշխատութիւնը վերագրելով իրան, միայն աչքակապութեան համար կտորնէրը լետ ու առաջ տանելով, նախադասութիւնները փոփոխելով, նա ոչ մի բառ չի էլ ասում հեղինակի մասին, իսկ պարզամիտներին խաբում է իր լաւաջաբանում նկատելով՝ «աշխատութեանս գլխաւոր առաջնորդներն (!?) եղան մեծահմուտ ուսուցիչներս Ռէնեաու, Պլանշաու, Փոլիէօ, Վէսքօ, Ֆառնօ և այլ երեսնի (?) մօտ ամենակարևոր հեղինակաց ու գիտնոց գործերն»։ Բայց իսկական հեղինակի՝ Պօլ Բէրի անունն անգամ չի տալիս, չը նախելով որ ամենաանամօթ կերպով սկզբից մինչև վերջը գողանում է այդ լատին գիտնականի աշխատութիւնը: Եւ այդ գրականական գողը տուէք ինչպէս է իրան լորջորջում գրքի երեսին (տըպած է Պօլիս 1886 թ.): Բնական Պատմութիւն և ալն.

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ

Ն. ՏԱՂԱԽԱՐԵԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԵՐԿՐԱԴՈՐԻ

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԽԱԿԵՐՏ

Փարիզու երկրագործական համալսարանին (?), նոյն քաղաքի ծառաբուծական եւ այգեբանական վարժարանաց, Մէրշի-

*) Այս գիրքը թարգմանւած է ռուսերէն— Лекция Зоологии проф. Поля Бера.

նու գործնական եւ տեսական երկրագործական կրթարանին եւ Տնօրէն Արամեան երկսեռ երկրորդ վարժարանին Քաղկեդոնի, Տնօրէն խմբագրապետ (?) «Գիտնական Շարժում» ամսօրեայ հանդիսի, եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն (!!!?)։

Եւ ալսպիսի հոսոսներին «Աղբիւրի» խմբագիրը դնում է եւրոպացիների հետ մի շարքում!...

«Նոր լուրեր» և «Այլ և այլք» բաժիններում լառաջ են բերւած «Հանդէս Ամսօրեակցի» մի քանի կտորներ, որոնք պէտք է փոփոխւէին և լարմարացւէին «Աղբիւր»-ում արտատպելիս։ «Զուարճակը» և «Այլ և այլք» բաժինները լառ են 3 №-ում։ Գալով «Աղբիւրի» երկրորդ՝ դաստիարակների համար հրատարակող՝ բաժին, պէտք է նկատել, որ ոչ մի չօղւած դաստիարակութեան և առհասարակ մանկավարժութեան վերաբերեալ նորա մէջ չէք գտնիլ։ Դաստիարակների համար միևնույն է թէ ալք բաժինը գոլութիւն չունի։ «Խառն լուրերի» և «խմբագրական պատասխաններին» համար «Դաստիարակների համար» բաժին ունենալն աւելորդ է, իսկ մի քանի չօղւածներն էլ, որոնք ղետեղւած են ալք բաժնում, ոչինչ

կապ չունենալով դաստիարակութեան հետ, շատ շատ կարող էին տեղ գտնել մի որ և է լրագրի էջերում։ Աւելի լառ կը լինէր, եթէ «Աղբիւրի» խմբագրութիւնը ձեռք վերցնէր բոլորովին ալք բաժնից, քանի որ երկար տարիների միջոցին չը կարողացաւ նորան տանել ինչպէս հարկն է, և իր ուշքը դարձնէր ամսագրի առաջին՝ երեխաների համար բաժնի վրայ, որի մէջ աւելի լառ ընտրւած նիւթերը դասաւորւէին երկու առանձին մասերում։ մէկում նիւթերը լարմար և մատչելի լինէին 8—12 տարեկան երեխաների հասկացողութեան, միւսում աւելի մեծ պատանեկականին մօտ հասակին։ Նիւթերը ընդունելիս պէտք է միշտ աչքի առաջ ունենալ, որ տպւում է երեխաների համար, որոնց խելքը միանշունչ գրատախտակ չէ, որի վրայ ամեն բան կարելի է գրել և սպունգով ջնջել։ Շատ ցանկալի է, որ լրջօրէն ուշադրութիւն դարձնելի «Աղբիւրի» ներքինի վրայ, և հասցնել նրան առնւաղն նույն կատարելութեան, ինչպիսին է նորա արտաքինը։

Լ. Ս.

ՆՈՐ ՍՏԱՅԻԱՆ ԳՐԻՔՆԻ

1) Սահակեանց Սիսակ քահանայ—Սրբազան պատմութիւն Հին-Ուխտի Աշակերտաց և աշակերտահաց համար։ Հատոր I. Տիֆլիս, տպարան Ռոտինեանցի, 1888 թ.

2) Նույն հեղինակ—Դասագիրք կրօնի։ Ուղեցոյց հալ կրօնաւոյցների համար։ Հին-Ուխտի մշակութիւնը։ Հատոր I. Նոյնտեղ. 1888 թ.

3) Նույն հեղինակ—Սրբազան պատմութիւն Նոր-Ուխտի։ Հատոր II. Նոյնտեղ. 1889 թ.

4) Գաբրիէլի Անդրէաս—Բնաւորութեան կրթութիւնը (Թարգմ. Գ. Շահուռաղեանցի)։ Թիֆլիս, տպարան Մարտիրոսեանցի. 1889 թ.